

Nr 273.

Av herr **Grapenson**, *angående utveckling och stödjande av näringslivet i Norrbottens läns skogs- och fjällbygd.*

Näringslivets vårdande och upphjälpande torde för närvarande böra anses som en fråga av den allra största betydelse för landet i sin helhet och för vissa landsdelar i synnerhet. Detta gäller i enastående grad om de nordligaste delarna av vårt land. I trots av Norrlands väldiga naturrikedomar och stora framtidsmöjligheter är dock befolkningens ställning däruppe, enkannerligen i den norrbottniska skogs- och fjällbygden mångenstädes för närvarande mycket bekymmersam. Svår arbetslöshet råder på många orter, kommunerna äro vanligen synnerligen betungade med utgifter, kort sagt, den ekonomiska utvecklingen synes snarare gå bakåt än framåt. Frågan synes därför kräva den allra största uppmärksamhet från statsmakternas sida.

För att närmare förstå den norrbottniska skogs- och fjällbygdsbefolkningens nuvarande svåra läge, böra åtskilliga omständigheter beaktas. För det första äro de klimatiska förhållandena däruppe mycket olika landets i övrigt. Näringslivets utövande i det nordligaste Sverige sker därför under helt andra betingelser än i andra delar av landet. Kreaturens vinterutfordring pågår t. ex. under åtta à nio månader av årets tolv, det egentliga jordbruksarbetets bedrivande ute i det fria kan i regel bedrivas endast under tiden juni—september, odlingen av brödsäd kan då och då äventyras genom nattfroster o. s. v. Näringskällor av den art, att deras utövande kan ske även under vintermånaderna, då intet jordbruksarbete kan äga rum, måste tillvaratagas och vårdas, om norrbottningen överhuvudtaget skall kunna taga sig fram.

Vidare bör traktens geografiska egenart uppmärksammas. Då man besinnar, att Östersund ligger mitt i Sverige, torde det vara lätt att förstå vilken roll avstånden spela för befolkningen däruppe. I detta sammanhang vilja vi endast påpeka, å ena sidan den fördyring, som uppstår exempelvis genom järnvägsfrakter å varor, som från sydligare delar av landet transporteras ditupp och å andra sidan den förlust, som av samma anledning drabbar producenten däruppe, då en norrbottnisk vara skall säljas å en sydligare ort, alltså ett minus såväl i det ena som andra fallet.

För det tredje må påpekas, att det känsliga näringslivet i det nordligaste Sverige jämväl varit utsatt för störande påfrestningar genom den allmänna

ekonomiska depression, som för närvarande är rådande, och dessutom genom mindre väl överlagda åtgärder från statsmakternas sida.

Den första bosättningen i Norrbotten byggde i huvudsak på de näringsmöjligheter, som den egna trakten lämnade. Villebrådet i skog och mark, fisken i vattendragen stodo ursprungligen till nybyggarens fria förfogande, renbetesmarkerna utnyttjades fritt och inkomsten från renskötseln stod öppen såväl för lappen som för den bofaste inom de gränser, uråldrig sed och hävd utstakat. Med dessa naturliga inkomstkällor till stöd har bebyggelsen och odlingen i övre Norrland en gång uppstått och utvecklats i en omfattning, att jordbruket och boskapsskötseln enkannerligen i kustbygden numera kunna sägas väl föda sin man. Men skogs- och fjällbygdens odling tillväxte ingalunda i samma omfattning. Isoleringen var här större, klimatet hårdare; jakt, fiske och renskötsel voro nämligen de näringsgrenar, vilka här lämnade det bästa utbytet. Trävaruhanteringens tid bröt så småningom in, penningen, industriarbetet lockade, jordbrukets utveckling avstannade ofta, hemmanen överlätos åt skogsbolagen, på många orter i avsevärd omfattning, något som ytterligare reducerade intresset för jordbruket. Man hade dock ännu sin nödtorftiga existens genom nyss uppräknade näringskällor och tillskottet från arbetet inom trävaruindustrien.

Tiden är emellertid nu en annan. De gamla inkomstkällorna äro den dag i dag är ofta till ytterlighet reducerade, ja, delvis utsinade. Tillgången på villebråd och fisk är starkt minskad, jakt- och fiskerätten i regel begränsad till det egna jordområdet, rätten till reninnehav i lappens vård praktiskt sett främtagen den bofaste och helt överflyttad på lappen. Möjligheterna att sälja egen skog och vinna arbete inom trävaruindustrien äro även starkt reducerade. Det bör under sådana förhållanden vara lätt att fatta, att en befolkning, som bor i klimatiskt hårda och isolerade trakter av landet, måste finna sin ställning mer än bekymmersam. Att fattigdomen tilltager och missmodet griper månet sinne, torde ingen kunna förvåna sig över, i all synnerhet, som det här i stor utsträckning gäller en befolkning, som mera sällan kan göra sin röst hörd.

Då en sådan utveckling emellertid kommit till stånd under statsmakternas hägn och delvis genom deras direkta åtgärder, torde en enkel gärd av rättvisa kräva, att de styrande också låta sig angeläget vara att i görligaste mån stödja en utveckling till det bättre.

Att åtgärder i detta syfte redan vidtagits, bör med tacksamhet erkännas. Men det, som hittills åtgjorts, räcker icke. Vi äro tacksamma t. ex. för vad som offrats till skol- och bildningsändamål i våra vidsträckta bygder. Behövt är, att så skett och fortfarande sker, men på många orter är frågan om mat och kläder för dagen vida mera brännande än undervisning och kunskaper. Direkta mått och steg för näringslivets upphjälpande äro för närvarande allra mest påkallade. Tidigare vidtagna åtgärder böra kompletteras och skarpare inriktas mot det mål de avse, beredande av tryg-

gade existensmöjligheter för fjäll- och skogsbygdens befolkning i översta Norrland.

Kreatursskötseln i dessa trakter har sedan en lång tid tillbaka varit baserad på det rikliga sommarbetet i skogarna och på höavkastningen från s. k. naturliga ängar, d. v. s. gräsholmar, bäck- och sjöstränder, myrängar och översilningar. Dyliga ängars odlande och underhåll har icke kostat nämnvärt trots det, att avkastningen kunnat sätta ägaren i stånd att föda ett ingalunda obetydligt antal kreatur under den 8 à 9 månader långa vinterutfodringen. Den gödsel, som erhållits, har använts för rotfruktslandens och kornåkrarnas vidmakthållande. Men systemet har sina stora risker. Avkastningen från dyliga självväxande ängar kan ställa sig olika under olika år. Har t. ex. tjälebildningen under vintern varit kraftig och försommaren därtill ogynnsam, kan höskörden från myrängarna helt utebliva. Vidare kan ett ihållande regn under vissa somrar försätta i stort sett alla naturliga ängar under vatten, så att höskörden går förlorad. En dylik olycka har till följd, att kreatursstammen, särskilt i avsides liggande trakter, måste kraftigt reduceras, ända till hälften av det sedvanliga och därutöver. Någon enda kreatursägare kan möjligen föda ett större antal kreatur över vintern genom skuldsättning för foderinköp. I varje fall betyder emellertid ett dylikt missväxtår ett svårt avbrott i ortens ekonomiska utveckling, vilken på detta sätt kan ryckas många år tillbaka i tiden. Ohållbarheten i att bygga sin kreatursskötsel enbart på avkastningen från de naturliga ängarna inses numera allmänt, och ett stort intresse för nyodlingar kan spåras överallt, men övergången från det gamla till det nya är en synnerligen svårlöst fråga för den fattige odlaren i övre Norrland. Till odlingarnas iståndsättande och underhåll kräves bl. a. en myckenhet av gödningsämnen, vilka äro svåra att anskaffa; konstgödseln fås icke för intet, och frakterna äro dessutom avsevärda. Man har svårt att komma över för ändamålet nödiga kontanter, då den blygsamma penningeinkomsten går åt till det nödvändigaste för dagen. Möjligheten att erhålla naturlig gödsel reduceras dessutom alltid, när en nedslaktning av kreatursstammen genom felslagen höskörd måste äga rum. Jordbruksfrågans lösande i det nordligaste Sveriges skogs- och fjällsocknar ligger därför i en mycket väsentligare grad än man i allmänhet beaktar i gödningsfrågans lösande. Och de medel, vilka här leda till målet, äro kreatursstammens bevarande från den massnedslaktning, som däruppe då och då på grund av ovan angivna omständigheter måste äga rum, samt beredande av möjlighet för därvarande befolkning att på billigaste sätt erhålla konstgödsel. Tillskottsfoder under år, då sådant erfordras, kan lätt erhållas från landets sydligare orter. Men då priset på hö från mellersta Sverige och södra Norrland höjes med omkring fyra öre per kg. genom järnvägsfrakten ditupp, inses lätt, att utvägen att medelst detta foder värja sin kreatursstam mot nedslaktning är stängd för genomsnittsbefolkningen i övre Norrlands skogs-

och fjällbygder. Hade en lämplig fraktnedsättning å kreatursfoder t. ex. under innevarande vinter, då en riklig höskörd i landets sydligare delar ligger inne, kunnat erhållas, hade den nedslaktning av kreatur, som senaste höst åter ägt rum, kunnat åtminstone delvis undvikas till fromma för dessa nordliga traktens framtida utveckling på samma gång som lantmännen i söder vunnit ökad avsättning för sitt hö. Utan statsmakternas mellankomst kommer det emellertid att taga en mycket lång tid, innan denna för övre Norrland så olyckliga kretsgång, genom boskapsstammens tidvisa nedslaktning kan brytas med befolkningens egna ansträngningar. Med hänsyn till jordbrukets och kreatursskötselns utveckling i här omtalade trakter äro sålunda åtgärder för konstgödselns och kreatursfodrets förbilligande medelst nedsatta järnvägsfrakter eller medelst lämplig ekonomisk hjälp genom statsmakternas försorg under en övergångsperiod av t. ex. tio år oundgängligen nödvändiga för bygdens ekonomiska tillfrisknande. Åtgärder för gödselvårdens befrämjande kunna givetvis också hava en viss betydelse i detta avseende.

Men skall en i allo tillfredsställande folkförsörjning däruppe kunna nås, böra också övriga *traktens gamla, naturliga näringsmöjligheter* allt fortfarande vårdas och utnyttjas. Landet är vidsträckt, omkring $\frac{1}{5}$ av Sveriges areal, *ett* näringsfång passar för en ort, *ett annat* för en annan. Jakten kan ännu vara av stor betydelse för vissa orter och individer, fisket för andra, renskötseln för en tredje grupp o. s. v. Så vinnes bärgning för alla.

Renskötseln är sedan urminnes tid lappens näringsgren. Men den bofaste är ofta lappens avkomling och i regel hans goda vän. Lappen betar särskilt vintertiden sina renar på den bofastes marker, gästar honom och bor icke sällan i hans hus. Därför har lappen alltid villigt tagit emot s. k. skötesrenar av den bofaste mot en viss överenskommen årlig skötarlön. Denna sed är lika gammal som bebyggelsen i de norrbottniska skogs- och fjällsocknarna, och denna ekonomiska samhörighet har varit till lika stor nytta och glädje såväl för den bofaste som för lappen, icke minst därför att lappen genom sköteslegan kunnat bereda sig en avsevärd inkomst vid sidan om och samtidigt med den egna renhanteringen. Några enstaka exempel, där lappen kunnat bliva lidande på detta ekonomiska samarbete, förändra på intet vis omdömet i stort om den lika nyttan och glädjen. En del exempel på, att den bofaste också dragit det kortaste strået i den gemensamma hanteringen, kunna jämväl för övrigt påvisas. Under det näst sista årtiondet kom man emellertid att ensidigt fästa sig vid de jämförelsevis få fall, då lappen kan anses hava lidit orätt i sin näring från den bofastes sida, med påföljd, att renskötseln i den officiella behandlingen rycktes ut från det naturliga sammanhanget med näringslivet i de norrbottniska fjäll- och skogssocknarna, och på synnerligen svaga grunder framställdes som en social fråga av stor räckvidd för lappen, vilket genom den lagstiftning, som i frågan senast (år 1917) ägt rum, i sin mån bidragit till

den bofasta befolkningens ekonomiskt svåra läge, och dessutom haft till följd, att renskötseln nationalekonomiskt sett för närvarande bedrivs vida mera oekonomiskt än vad tidigare varit fallet. Detta har sin grund i rikare lappars allt mera framträdande obenägenhet att verkställa en rationell nedslaktning av lämpliga djur, vilka för närvarande utan all annan nytta än ägarens fröjd över den ständigt växande renhjorden, i stort antal belasta betesmarkerna och vålla därigenom såväl allmänheten som myndigheterna stort huvudbry. En de bofasta tillförsäkrad rätt till skötesrenars hållande är i synnerlig grad ägnad att på ett naturligt sätt motverka en dylik oekonomisk renhantering, då den bofaste, som i motsats till lappen betalar skötarlega för sina renar, alltid är angelägen om att tillgodogöra sig varje djur, så snart det blivit slaktvärdigt. Den starka inskränkning i de bofastas rätt att hålla skötarrenar i lappens vård, som vidtogs genom lagen av den 19 juni 1917 visar sig från dessa utgångspunkter som ett beklagligt misslag, vilket snarast möjligt bör rättas.

Renskötselns fortsatta ordnande är en näringspolitisk fråga av stor betydelse och den inkomst, som genom denna hantering kan vinnas från vidderna inom Norrbotten representerar belopp, som årligen kunna beräknas i sjuiffrigt tal. Vid den fortsatta utredning, som i denna fråga är nödvändig, synes man lämpligen böra taga i övervägande, om icke och i vad mån en och annan lägenhet eller mindre by om ett, par, tre ödebygds-hemman, som ligga i vägen för renskötselns bedrivande, borde av staten genom frivillig överenskommelse med ägaren inlösas och läggas som kronomark. Dyliga mindre bostadsorter hava uppstått i en tid, då existensmöjligheterna för vederbörande ställde sig annorlunda än nu. En del små ödebygdsbyar och lägenheter äro numera endast till avsevärd börda för kommun och stat. Barnens skolgång är svår att ordna och ställer sig oerhört dyr. Sjukvården blir besvärlig och kostsam. Humaniteten torde kräva, att de personer, som bo på detta sätt, kanske ett par mil inne i ödemarken, i framtiden få en enkel väg, vilken dock måhända kostar vida mera än vad dessa karga hemman äro värda, och alla hjälpåtgärder till trots förbli dock kanske fattigdomen, ja, eländet bofast å den undangömda ödebygdsgården. En sund ekonomi och en vidsynt omtänksamhet om medmänniskans bästa, synas jämväl fordra, att en sådan bebyggelse, såsom i högsta grad otjänlig, motarbetas, och att avsidens boende familjer beredas möjlighet att slå sig ned som jordbrukare i en trakt, där väg redan finnes, där existensmöjligheterna äro större och där skolgången, sjuk- och fattigvården lättare kunna ordnas än i den ensliga bostaden i ödemarken. För ett ingalunda avskräckande belopp och för eventuella markupplätelser och markutbyten å lämpligt belägna kronoparker, torde mycket i detta avseende kunna vinnas.

Med hänsyn till renskötseln hänvisas dessutom till motionen nr 178 samt till mina yttranden i andra kammaren 25:81 och 33:1, allt år 1925.

Fisket har av ålder varit av stor betydelse på många orter i dessa trakter och spelar allt fortfarande en betydelsefull roll i hushållningen däruppe. Tillgången på fisk är dock numera starkt minskad. Anledningarna härtill kunna vara av olika art. Fall, då en fisksjö ödelagts medelst dynamit av ansvarslösa skogsvandrare, hava omtalats särskilt från den tid, då riksgränsbanan byggdes. Olämpliga fångstmetoder torde även spela en viss roll. Åtgärder för fiskodling hava mig veterligen icke i nämnvärd grad förekommit i dessa bygder. På fiskets område torde icke så litet vara att utträtta och vinna med jämförelsevis rimliga kostnader.

Även jakten kan allt fortfarande ha en väsentlig uppgift att fylla i skogs- och fjällbygdsbefolkningens försörjningsfråga. Tillgången på å orten bofast skogsfågel kan under vissa år vara rätt god. Dessutom händer det en och annan höst, att skogsmarkerna i Norrbottens län få mottaga en riklig invasion av skogsfågel, särskilt tjäder, från öster, sannolikt från det stora nordryska skogsområdet. Dessa fåglar försvinna efter några månaders vistelse inom Sveriges område, men kunna särskilt under höstvintern lämna ett rikt jaktutbyte i trakter, där dylika flyttande tjäderflockar gärna slå sig ned för en tid. Att under sådana förhållanden binda ortsbefolkningen med snäva föreskrifter om jaktområden och kanske även fångstätt, synes vara oklokt. En utredning i dessa avseenden borde enligt mitt förmenande avse dels åtgärder för den inhemska skogsfågelstammens bevarande och dels en undersökning om och i vad mån rätten till utövande av jakt och fiske även å kronoparker, vilka däruppe utgöra den största skogsarealen, kunde tillerkännas traktens bofasta befolkning.

Slutligen må påpekas, att denna motion delvis står i nära samband med vad riksdagen anför i skrivelsen nr 237 år 1920.

Med stöd av det anförda får undertecknad således hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående näringslivets utveckling och stödjande, särskilt med hänsyn till traktens gamla, naturliga näringskällor, i Norrbottens läns skogs- och fjällbygd samt att Kungl. Maj:t sedermera måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 31 januari 1927.

Jöran Grapenson.